

zet) lépnek. Mindezek ellenére továbbra is Benigni „Az élet szép” című filmjének Guidójára kísértetiesen hasonlító optimizmus sugárzik a soraiból: „Az optimistát bennem nem lehet kiölni. ... A félelmet én nem ismerem. Ha valaki úgy mint én, tíz hónappal ezelőtt elszámolt a sorsával, akkor már csak saját sorsának nézője lehet. És a szerencse csillaga valahol mindig felragyog nekem!” (87. old.) – írta utolsó fennmaradt levelében.

A gyermekek Franziska Schmitt gondoskodásának köszönhetően – az én szememben ő a történet csendes hőse, akit nagy tisztelet illet – túléltek a háborút. „Pila” házassága kapcsán felvette magyar nagyanyja nevét és Pali Meller-Marcowicz néven a Deutsche Grammophon zenekiadónál dolgozott; Barbara színművészként kezdett, később szociálpolitikusként és Németország első, a női esélyegyenlőségért felelős tartományi kormány-megbízottjaként, valamint Friedrich-Wilhelm von Sell ARD-intendáns feleségéként vált ismertté. Meller Pali mindhárom unokája örökölte a nagypapa művészi tehetségét és kreatív-művészi területen dolgoznak. Anyja már 1924-ben elhunyt, apja köztisztviselőként álló soproni polgárként 1942-ben halt meg,⁷ Nővére, Edit családjával együtt a Kasztner-féle mentőakciónak köszönhetően élte túl a holocaustot és Izraelben telepedett le.

CSEKŐ ERNŐ

ifj. Sarkady Sándor: Nekik térkép e táj... Amerikai légitámadások Sopron ellen 1944–1945.
Sopron, 2013.

Idén március 3-án, a második világháború ideje alatt Sopront ért legutolsó amerikai légitámadás 68. évfordulójának előestéjén került sor a Pannonia Med Hotelben ifj. Sarkady Sándor dokumentumkönyvének bemutatójára. Valójában ez a könyv második, egyúttal bővített kiadásának bemutatója volt, ami azután vált szükségessé, hogy Sarkady műve az eredeti, tavaly decemberi megjelenést követően pillanatok alatt elfogyott. Ez a fajta felfokozott érdeklődés a téma iránt mélyen elkötelezett Szerzőt is vártalanul érte, ugyanakkor örvendetes lépésekre sarkallta. Ennek eredményeként tarthatjuk most kezünkben a második, javított, az eredetihez képest több mint húsz oldallal vastkosabb kiadást. Dicsérjük a Szerzőt és a kiadó pozitív hozzáállását, illetve azt, hogy az anyagi nehézségek ellenére képesek voltak ilyen gyorsan, mindössze három hónap alatt kihozni egy nem betervezett kötetet.

Három hónap: egy kötet elkészítéséhez, megjelentetésére nem sok idő. De három hónapig a világháború borzalmait testközelben átélni, a szörnyűséges pusztítástól sújtva ég- és földindulás örökös veszélyében élni – végtelennek tűnhet(tett). A kötet

---

⁷ Az Új Sopronvármegye 1942. október 5-i számában megjelent nekrológ nagy műveltségét, művészetpártoló tevékenységét és népevelői-pedagógiai képességét emelte ki.

végén kimutatás-szerűen közölt 1946. évi adatok a háborús cselekmények áldozatainak számát 2200 főben adták meg. Az áldozatok egy jelentős hányada a légitámadások következtében hunyt el. A kötet iránt megmutató nagyfokú érdeklődés egyik okát abban kell keresnünk, hogy máig élnek köztünk kortársak, a bombázások túlélői. De rajtuk kívül is sok soproni családról mondható el, hogy a rokonságon belül ekkor elszenvedett tragédiák (halálesetek, sérülések) teszik számukra személyessé a második világháború alatti bombázásokra való emlékezést. A kötet műfaja (dokumentum- illetve fotókönyv) kiválóan alkalmas arra, hogy ezeket a szomorú, megrendítő élményeket újraélhetővé, illetve a fiatalabb nemzedék számára átélhetővé tegye.

A kötet gazdag fényképanyagának egy része a bombázások pusztításait közvetlenül a légitámadások után, vagy épp hónapok múltával megörökítő fotókból áll, amelyeket olyan neves soproni fényképészek készítettek, mint Diebold Károly, s amelyek közül több most először került publikálásra. A város pusztulásáról tudósító megdöbbentő fényképeket kiválóan egészíti ki az a fotóanyag, amely valójában a kötet gerincét adja, s amely valóban unikális, s először kerülnek a nagyközönség elé. A Szerző témához kapcsolódó, az egykori Sopron vármegye területén lezajlott második világháborús légieseményeket feldolgozó, 2004-ben megjelent könyve óta birtokába jutott exkluzív forrásokat osztotta meg most megjelent kötetében: az amerikai légierő Sopront támadó kötelékeinek „működési dokumentáció”-ját, amelynek döntő részéhez az amerikai Alabama államban található AFHRA (The Albert F. Simpson Historical Research Center at Maxwell, Alabama) archívum jóvoltából jutott hozzá. Ezek közt egyaránt találunk támadási eligazító parancsokat, eligazításokat, bevetési jelentéseket, támadási lapokat, az egyes légitámadásokról készített összefoglaló, illetve kiértékelő jelentéseket. E források sorában kétségtelenül a bombázások során készített légi felvételek, illetve a bombázásokat követően elkészített kiértékelő felvételek a legplasztikusabbak. A recenzens, s nyilván az olvasóközönség nagy öröme ez utóbbiakból több tucat is bekerült a kötetbe. A második kiadás elsősorban a kötet végén található *Romváros képei 1944–1947.* c. fejezetbe bekerült újabb képekkel gyarapodott. Ezen kívül az amerikai légierő által 1944. december 21. és 1945. február 17-e között készített fotóelemzések képezik a tartalmi újdonságot az első kötethez képest (2. kiadás, 60–61. o.).

Az ifj. Sarkady Sándor által felkutatott, s másolatban megszerzett amerikai források, amellet, hogy pótolhatatlan forrásértékkel bírnak, s segítségükkel számos tekintetben vált pontosá, teljessé tudásunk az 1944. december 6. és 1945. március 4. között Sopront ért légitámadásokról, egyúttal kiválóan szimbolizálják azt is, hogy épülnek egymásra – akár több nemzedék – történeti kutatásai, feltárt adatai, tudományos eredményei. Így a témában Lovas Gyula 1965-ben megjelent úttörő tanulmánya (Soproni Szemle 1965. 14–31.) már rámutatott arra, hogy a szövetséges, illetve amerikai légitámadások céljaként Sopron mint vasútforgalmi célpont szerepelt, s nem mint a nyilas nemzetgyűlésnek, illetve kormányzatnak helyet adó város, amiként a korabeli és későbbi közvélemény tartotta. Lovas Gyula ezen eredményét erősítette meg Hárs József 1983. évi rövid közleménye (SSz. 1983. 326–328.), amely ismereteim szerint elsőként közölt a bombázásokhoz kapcsolódó amerikai légi felvételt Sopronról. Ezt követték azután az 1990-es években Hárs József tanulmányai (SSz. 1994. 380–408., SSz. 1995. 327–338.), Tóth Sándor közleménye a GYSEV-et ért bombázásokról (SSz.

1996. 302–322., valamint Lovas Gyulának a helyi légoltalomról közreadott könyve (Sopron, 2003.).

Az előbbi szerzők igyekeztek kiaknázni a rendelkezésre álló hazai és helyi forrásokat (levéltári, korabeli hírlapi, illetve GYSEV-gyűjtemény), valamint a kortársak, túlélők naplófeljegyzéseit, visszaemlékezéseit, közléseit. Ezekből is az az egyértelmű kép tárult fel, miszerint a légitámadások valóban Sopron pályaudvarai (a dokumentumokban az „East”-ként szereplő GYSEV pu., illetve a „West” megjelöléssel feltüntetett Déli pu.) ellen irányultak, az elsődleges utánpótlási, szállítási vonalak elvágásának céljával. Sarkady az amerikai légitámadások elsődleges dokumentumainak segítségével az eddigieknél jóval egyértelműbb és adatoltabb képet ad. A Sopront ért pusztítás elsődleges adatai mellett képet kaphatunk még a racionális alapon működő döntési mechanizmusról, az elsődleges hadászati célokról, a magas szintű (had)technikai kivitelezésről, s nem utolsósorban a légi bevetések alkalmával használt audiovizuális technika fejlettségéről.

A kötetben közölt légi felvételek nem csupán a bombázások pusztításáról, illetve a kiértékelések adatai révén azok pontosságáról, hatékonyságáról szolgáltatnak sok információt, hanem meglepő élességükkel a város korabeli városmorfológiájáról, utca- illetve épületállományáról is. Valóban a szemeket hosszú ideig fogva tartó, lebilincselő felvételekről van szó! S ez igaz még azokra a december 18-ai, második légibombázás során készült légifelvételekre is, amikor pedig a teljes felhőfedettség (10/10) miatt a felvételeken nem látható más, mint a mindent beborító felhők, s felettük az aláhulló bombák. Megdöbbenő képek! Az eddig megszokottól elütő benyomást adnak egy háború „igazi” arcáról (46–47. o.).

A kötetből – s az annak alapjául szolgáló korabeli amerikai forrásokból – azt is megtudjuk, hogy e felhős napon a Pathfinder radarra hagyatkozva történt a bombázás. Helytörténet-írásunk eddig a legkevesebb konkrétummal a december 18-ai, illetve 19-ei bombázásokról, azok hadi vonatkozásairól rendelkezett. A könyvből ezekről is jóval pontosabb, adatokban sokkal gazdagabb képet kapunk, így például a december 19-ei bombázásról azt, hogy e napon Sopron pályaudvarai többedik, adott esetben negyedik tartalékcélpontként szerepeltek az eredeti célpontként a Bleckhammer olajfinomítót támadó 55. légihadosztály számára. Azonban, amint ismert, sem a januári, sem a sorrendben negyedik, február 21-ei bombázás nem tett jelentős, a vasútforgalmat megbénító kárt a Déli pályaudvarban, azt majd csak a következő, március 4-ei légitámadás érte el. Ekkor, a városra mért legnagyobb mérvű bombázás során a GYSEV pályaudvarra 436, míg a Déli pályaudvarra 533 bombát dobtak le. S míg a GYSEV pályaudvart, s a környező utcákat már december 6-án koncentrált támadás érte, addig a Déli pályaudvart először csak ekkor. Ezzel kapcsolatban az egyes alakulatok, bombázó csoportok tevékenységére vonatkozóan is nagyon sok adatot hoz a kötet. E részletes adatokból derül ki például világosan az, hogy míg a 1944. december 6-ai támadás alkalmával a GYSEV pályaudvart támadó 450-ös bombázó alakulat igen jó célzási arányt ért el – bombáinak jelentős hányada a pályaudvart, a vasúti síneket, s persze a környező utcákat érte –, addig az ugyanezen nap a város másik pályaudvarát bombázó 449-es alakulat katasztrofálisat. E bombázócsoport bombái pusztították el a Belváros – köztük a Várkerület – patinás házait.

Noha a kötet terjedelmének nagyobb része az AFHRA archívumában őrzött dokumentumokra épül (7–95. o.), azt további fejezetek egészítik ki. Egyrészt a már említett, a város pusztulását, az épületkárokat bemutató képekből összeállított képmelléklet (*A romváros képei 1944–1947*, 113–160 o.), másrészt a korabeli feljegyzésekből, naplókából, illetve visszaemlékezésekből a Szerző által összeállított blokk (96–111. o.). A kötet igen szép, ízléses külsőben jelenik meg, amely a szerkesztő, a kiadó, s nem utolsó sorban a nyomda munkáját is dicséri, hiszen a képek élessége teszi lehetővé, hogy maradéktalanul élvezhessük a fotókat, légifelvételeket. A sok pozitívum mellett azonban nem mehetünk el szó nélkül az elő-előforduló helyesírási hibák, betűhibák mellett, illetve további hiányérzetet okoz az olykor nem következetes jegyzetelés (például a levéltári forrásoknál), s a legközelebbi kiadásnál a rövidítések kötet végén történő feloldásáról is érdemes lenne gondoskodni. Mert hogy lesz következő kiadás, abban biztosak vagyunk.

IFJ. SARKADY SÁNDOR

Szabó Péter: Don-kanyar / Don-Bend

1942–1943

Budapest, 2013.

2013 januárjában egy olyan hadtörténeti összefoglaló (fotóalbum) jelent meg a magyar királyi 2. Honvéd Hadsereg történetéről, amely méltó (és nemes) a 70. évfordulóhoz. Az utóbbi évtizedek tipográfiailag legszebb katonai vonatkozású kézikönyvét veheti kézbe az olvasó. A remekbe szabott, gondos és körültekintő munkával összeállított könyv szerzője Dr. Szabó Péter alezredes, aki a téma legkiválóbb ismerője és hazai tekintélye is egyben. A könyv írója harminc éve fáradságtalanul kutatja annak a hadseregnek a történetét, amelyre emlékezni csak titokban lehetett, és hiteles történetének a kutatása a nyolcvanas évek végéig tabunak számított hazánkban. A gondosan megírt fejezetek mögött érződik az elkötelezettség, a felvilágosító és a tanító szándék is. Könyvében objektív, a történelmi tényekhez szigorúan ragaszkodó válaszokat kapunk valamennyi feltett kérdésünkre.

Miért és hogyan állt fel az a hadsereg, amelyben nagyapáink, apáink, nagybátyáink, szeretett hozzátartozóink küzdöttek a hazáért a haza határaitól 1500–2000 km-re? Milyen volt a hadsereg fegyverzete és felszerelése? Milyen véres harcokat vívtak honvédek a Donhoz való előrenyomulás idején? Megismerhetjük az öldöklő doni hídfőcsaták történetét és mérlegét. A könyv utolsó két fejezete a legfrissebb adatokra támaszkodva mutatja be a hadsereg reménytelen – és mégis hősiesség – helytállását. A mű méltó emléket állít mindazoknak, akik a doni hadműveletek több mint egy esztendőig tartó forgatagában bátran és férfiasan harcoltak. Mert nincs magyar család – az egész akkori haza területén –, akinek hozzátartozói közül valaki ne vált volna áldozatává a véres küzdelmeknek. Ki hősi halált halt, ki megfagyott vagy nyomtalanul